

Analyse og fortolkning

Dansk

Navn: _____

Klasse: _____

Indholdsfortegnelse

Hvad er en analyse og fortolkning? _____	2
Miljø og personer _____	3 - 5
Komposition _____	6 - 11
Fortællertyper _____	12 - 16
Fortælle tid og fortalt tid _____	17 - 19
Tema _____	20 - 21
Billedsprog _____	22 - 24
Fortolkning _____	25

Hvad er en analyse og fortolkning?

Når vi analyserer og fortolker en tekst, handler det om at finde ud af, hvad teksten fortæller – og ikke mindst hvordan. I analysen dykker vi helt ned i teksten og ser på, hvilke forskellige virkemidler der er brugt, og i fortolkningen bruger vi alt det, vi har fundet i analysen, til at finde frem til meningen og hensigten med teksten. I dette hæfte kan du lære om forskellige emner, som man kan komme ind på i en analyse og fortolkning af en tekst.

At *fortolke* vil sige at opfatte eller forstå noget på en bestemt måde. Når man laver en fortolkning af en tekst, fortæller man altså, hvordan man forstår den, og hvad man tror, den betyder.

Før man kan finde ud af, hvordan man forstår teksten, må man analysere den. Det vil sige, at man skal se nærmere på dens enkeltdeler. Man bruger ofte begreberne "analyse" og "fortolkning" i sammenhæng med hinanden, fordi det er to trin i den samme proces. Først analyserer man, og så fortolker man på grundlag af analysen. Man kan ikke gå direkte til fortolkningen.

Når man skal analysere en tekst, fx en novelle, et digt eller en roman, ser man på forskellige elementer i teksten. Man starter med det mest konkrete og bevæger sig mod det mere abstrakte. Til sidst ender man i fortolkningen, hvor man sammenfatter, hvad man mener, at tekstens budskab og formål er.

I dette hæfte lærer du om forskellige elementer, som kan være en del af en analyse og fortolkning, og du prøver kræfter med forskellige delelementer ud fra forskellige tekstuddrag. Når du er færdig med hæftet, er du godt klædt på til at lave en analyse og fortolkning af en tekst. God fornøjelse!

Miljø og personer

Handlingen i en fortælling kræver, at der optræder personer i den. Sommetider er der mange personer, andre gange måske kun en enkelt. Når man ser på, hvordan personerne er, er det ofte en god idé at undersøge, hvilket miljø handlingen udspiller sig i. Miljøet er med til at forme personerne, og både miljø og personer er med til at skabe tekstens "univers".

Læs først om de forskellige begreber, og løs derefter opgaverne.

Personkarakteristik

Alle tekster har en eller flere hovedpersoner, der er handlingens mest centrale personer. Når man analyserer en tekst, kan man lave en personkarakteristik, dvs. at man beskriver personerne. Sommetider har forfatteren direkte beskrevet træk ved dem, mens man andre gange må finde frem til deres træk ved at se på, hvad personerne gør og siger.

I en personkarakteristik kan man fx komme ind på personens:

- navn, alder, køn og udseende
- job/beskæftigelse, politiske holdninger og religion
- væremåde.

Miljøbeskrivelse

En handling udspiller sig altid i et bestemt miljø. Miljøet hænger sammen med personerne, fordi det miljø, en person kommer fra, er med til at gøre personen til lige netop den, han/hun er.

Når man analyserer en tekst, kan man lave en miljøbeskrivelse. Her ser man på, hvor og hvornår handlingen foregår. Man kan fx komme ind på følgende:

- **Sted:** Måske nævnes navnet på en konkret by eller et land, eller måske er det en fantasiverden?
- **Tid:** Er vi fx i middelalderen, i 1950'erne eller i nutiden?
- **Samfundsforhold:** Er vi i et rigt eller fattigt miljø?
- **Religion:** Er vi i et religiøst miljø? Går personerne i kirke og beder aftenbøn?
- **Sprog:** Hvordan taler personerne? Er det talesprog eller mere formelt sprog? Taler de med en dialekt?
- **Bolig:** Hvordan bor personerne? Bor de i en stor villa eller en lille lejlighed? Har de fine møbler?

Nu skal du selv prøve at læse et tekstuddrag og give en karakteristik af personerne og miljøet. Læs først teksten herunder, og løs derefter opgaverne.

Aksel skal med Christian hjem efter skole. Han er spændt, for Christians familie bor i det fornemste hus i hele byen. Han har aldrig selv været der, men han har hørt, at der er lysekroner og store malerier i alle rum, og at de endda har en dame ansat til at gøre rent og lave mad. Aksel ved ikke rigtig, om han tror på det, men der går rygter om, at Christians familie har forbindelse til kongefamilien, så måske er den god nok.

Christian viser Aksel rundt i huset. Der er så mange rum, at man kan fare vild! Det kan man i hvert fald ikke hjemme hos Aksel. Han deler værelse med sine to søskende, og hans forældre sover i stuen. "Vil du spise med?" spørger Christian. Aksel ser ned af sig selv. Han fortryder, at han ikke tog noget pænere tøj på. Hans bukser er hullede og beskidte. Men så kommer han i tanke om, hvad der er på menuen derhjemme: rester af gårsdagens kartoffelmos. Han takker ja.

Aksel føler sig lidt utilpas ved bordet. Han folder sine hænder for at bede bordbøn, men de andre er allerede gået i gang med at spise. Aksel undrer sig og beder i stilhed. Under aftensmaden siger han ingenting. Christians far forsøger høfligt at spørge ind til ham. "Hvad er det nu, dine forældre laver?" spørger han. Aksels hjerte hamrer, og han fremstammer: "Min far er smed, og min mor arbejder ikke for tiden." Han ser på Christians familie. De er alle sammen fine i tøjet. Han glæder sig faktisk lidt til at komme hjem til sin egen familie, hvor han kan slappe bedre af.

1a. Lav en personkarakteristik af Aksel. Hvor meget får du direkte at vide om ham, og hvad kan du sige om ham ud fra, hvordan han opfører sig? Husk at komme med eksempler fra teksten.

1b. Hvilket miljø udspiller situationen sig i? På hvilken tid tror du, at den foregår? Hvad er forskellen på det miljø, Aksel kommer fra, og det miljø, Christian kommer fra? Husk at begrunde dine svar med eksempler fra teksten.

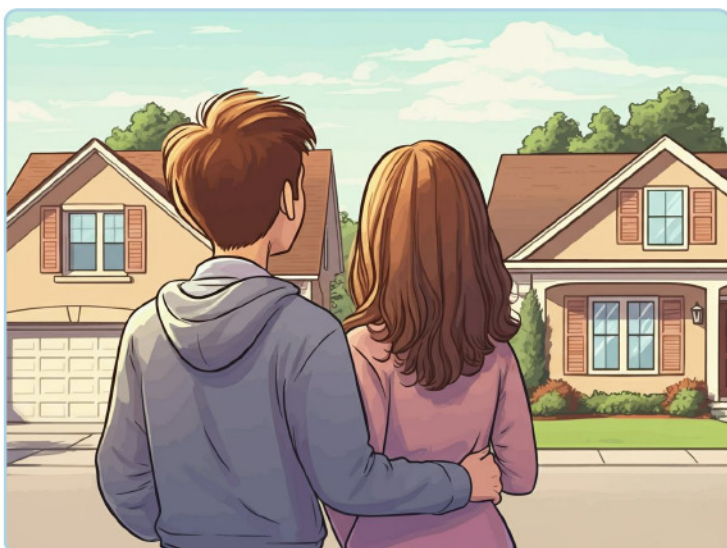
[illegible]

Komposition

Alle tekster er bygget op i et bestemt forløb. Det vil sige, at tekstens afsnit eller kapitler kommer i en bestemt rækkefølge. Når man taler om, hvordan en tekst er bygget op, taler man om tekstens komposition. Der findes mange måder, forfatteren kan opbygge sin tekst på.

Læs først om de forskellige kompositioner, og løs derefter opgaverne på næste side.

- **Kronologisk opbygning:** Når en fortælling er kronologisk opbygget, betyder det, at begivenhederne gengives i "rigtig rækkefølge", dvs. samme rækkefølge, som de skete i.
- **In medias res:** Når en fortælling starter 'in medias res', betyder det, at læseren bliver kastet ind lige midt i handlingen. Der er ingen præsentation af hverken tid, sted eller personer. Læseren må derfor selv forsøge at gætte sig frem til situationen.
- **Tilbageblik/flashback:** Når man i en fortælling ser tilbage på noget, som er sket tidligere, kaldes det er tilbageblik eller et flashback. Det kan fx være, hvis der er et kapitel, hvor man pludselig er tilbage i hovedpersonens barndom.
- **Forudgreb/flashforward:** Når fortælleren giver læseren indblik i noget, der kommer til at ske i fremtiden, kaldes det et forudgreb eller et flashforward.
- **Rammefortælling:** Her har man en fortælling inde i fortællingen. Det kan være, at historien handler om en, der fortæller en historie. På den måde har man to historier inde i hinanden.

Nu skal du læse nogle forskellige tekstuddrag og vurdere, hvilken komposition der er tale om i hvert af dem. Læs først hver tekst, og skriv derefter på linjerne nedenunder, hvilken type komposition det er. Husk at begrunde dine svar.

Karsten og Mette er lige flyttet i hus. De har valgt det, fordi det ligger lige ved siden af Karstens barndomshjem. De elsker området, men de er spændte på, hvordan deres naboer er.

Allerede dagen efter de er flyttet ind, går Mette og Karsten ind og banker på ved nabohuset. Det er et ungt par, der bor der. Jens og Kamilla hedder de. Karsten spørger, om de må komme ind og kigge. Han fortæller, at han har boet i netop det hus i hele sin barndom. De går rundt og ser sig omkring, og Karsten fortæller masser af historier, fra da han var barn. De nye naboer er meget søde, og inden de ved af det, er der gået flere timer.

I månederne efter ser Karsten og Mette deres nye naboer flere gange om ugen. De spiser sammen og har det så hyggeligt. Godt naboskab er guld værd, siger Karsten tit.

To måneder senere ser Mette et "Til salg"-skilt foran naboernes hus. Hun tror næsten ikke sine egne øjne, men naboerne bekræfter, at den er god nok. Jens har fået job i en by langt væk, og de er nødt til at flytte.

Et halvt år senere er huset solgt, og et nyt par flytter ind.

2a. Hvilken type komposition er der brugt i ovenstående tekst?
Husk at begrunde dit svar med eksempler fra teksten.

Fortællertyper

En fortælling bliver altid fortalt af nogen. Sommetider er fortælleren identisk med forfatteren, men det er langt fra altid tilfældet. Ofte har forfatteren valgt en fortæller til at gengive historien.

Læs først om de forskellige fortællertyper nedenfor, og løs derefter opgaverne på næste side.

Der findes flere forskellige typer af fortællere. Helt overordnet kan man opdele dem i to kategorier: 1.-personsfortællere og 3.-personsfortællere.

1.-personsfortæller:

- *Jegfortæller:* Denne fortællertype omtaler sig selv i 1. person, dvs. siger "jeg" om sig selv. Jegfortælleren er som oftest en af fortællingens hovedpersoner. Man får handlingen fortalt, som den ser ud gennem jegfortællerens øjne, og man ved ofte, hvad fortælleren tænker og føler. Derfor siger man, at handlingen ses gennem en **indre synsvinkel**.

3.-personsfortæller:

Der findes flere forskellige 3.-personsfortællere, men fælles for dem er, at de omtaler personerne i fortællingen i 3. person, altså som "han", "hun", "de" eller ved fx at bruge deres navn. Der er tre af denne type fortæller:

- *Objektiv fortæller:* Den objektive fortæller beskriver kun tingene, som de ses udefra. Han/hun inddrager ikke sin egen holdning eller opfattelse og ved ikke, hvad personerne tænker eller føler. Man kan sammenligne det med et kamera, der kun registrerer alt det, man kan se. Det kaldes, at handlingen ses gennem en **ydre synsvinkel**.
- *Alvidende fortæller:* Den alvidende fortæller har adgang til alle personernes tanker og følelser og kan springe rundt mellem dem. Her ved fortælleren, hvad der er sket tidligere, og ofte også, hvad der kommer til at ske i fremtiden. **Synsvinklen kan både være indre og ydre**, og ofte veksles der mellem de to.
- *Personbunden fortæller:* Denne fortællers synsvinkel er bundet til en af personerne i teksten, og handlingen beskrives derfor kun, som denne person oplever den. Man har adgang til personens tanker og følelser, og der er altså tale om en **indre synsvinkel**.

13

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

3d. Hvilken fortællertype er der brugt i ovenstående tekst? Husk at begrunde dit svar med eksempler fra teksten.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Fortælle tid og fortalt tid

En historie bliver altid fortalt på et bestemt tidspunkt. Desuden foregår handlingen på et bestemt tidspunkt. Det er ikke altid, at historien fortælles, samtidig med at den foregår, og derfor skelner man mellem fortælle tid og fortalt tid.

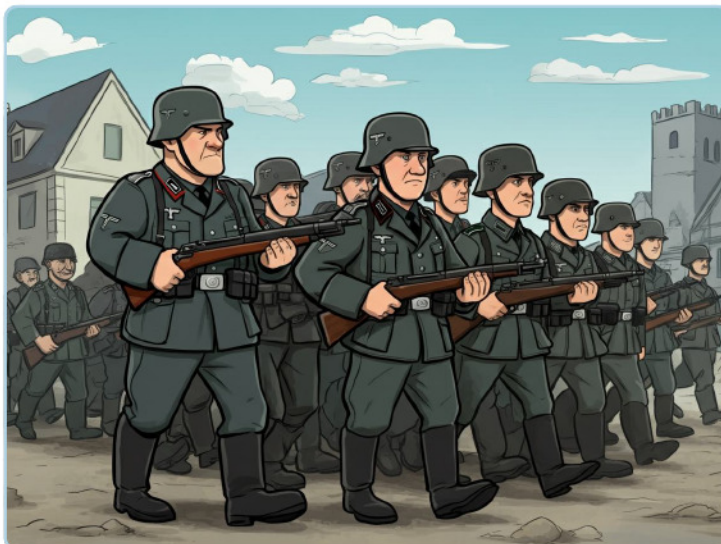
Læs først om fortælle tid og fortalt tid, og løs derefter opgaverne på næste side.

Fortælle tiden er den tid, det tager fortælleren at gengive sin historie. I en fortælling, der strækker sig over mange sider, er fortælle tiden lang. Det kan være, fordi fortælleren bruger mange beskrivelser af personer og steder, eller fordi der er mange samtaler mellem personerne. Fortælle tiden er derimod kort, hvis fortælleren kun bruger få sider til at fortælle sin historie.

Samtidig kan fortælle tiden sige noget om, hvornår fortællingen bliver fortalt. Sommetider bliver en historie først fortalt mange år efter, at handlingen har fundet sted. Andre gange bliver den fortalt, samtidig med at tingene sker.

Den fortalte tid er den tid, der fortælles om. Den siger noget om, hvor lang tid selve handlingen strækker sig over. I en roman strækker den fortalte tid sig ofte over lang tid, fx et helt livsforløb, en novelle kan strække sig over en enkelt dag i en persons liv, mens et digt ofte kun strækker sig over et enkelt øjeblik.

Den fortalte tid siger desuden noget om, på hvilken historisk tid handlingen foregår. Det kan fx være i middelalderen, i efterkrigstiden eller i nutiden. Sommetider nævnes et konkret årstal, mens man andre gange selv må forsøge at vurdere sig frem til det.

Nu skal du læse et tekstuddrag, og derefter skal du svare på nogle spørgsmål om fortælleiden og den fortalte tid i teksten.

For 30 år siden, da jeg kom til byen, anede jeg ingenting om, hvad der ventede mig. Det var i 1939, da Tyskland endnu ikke havde besat Danmark. Allerede året efter rykkede tyske tropper frem gennem Åbenrås gader på en kølig morgen i april. Jeg glemmer det aldrig. Jeg var rædselsslagen, og den dag i dag kan jeg stadig få gåsehud, når jeg mindes lyden af soldater, der i takt marcherede ned gennem byens gader.

Heldigvis overgav kongen og politikerne sig samme morgen og indgik den samarbejdspolitik, der skulle beskytte Danmark mod at blive hærget af krig. Krigen fik ikke så store konsekvenser for os danskere, som vi havde frygtet den aprilmorgen i 1940. Vi kunne leve en rimelig normal tilværelse, i hvert fald i de første år af besættelsen. I 1943 tog det hele så en drejning. Regeringen blev tvunget til at træde tilbage, og modstandsfolkene stormede frem. En ny og mere blodig periode var begyndt. Det tyske sikkerhedspoliti tog hårde midler i brug for at få bugt med den danske modstandsbevægelse. To hårde år gik der, før Danmark blev befriet den dag i 1945. Det var en glædens dag. Aldrig har jeg været så lettet, som da jeg hørte den lykkelige meddelelse i radioen. De første 6 år af min tid i byen var således turbulente og med flere ned- end opture.

4a. Redegør for fortælleiden i teksten. I hvilket årstal bliver historien fortalt? Hvor mange år er der gået, fra handlingen fandt sted, til historien bliver fortalt? Er fortælleiden lang eller kort?

4b. Redegør for den fortalte tid i teksten. Hvor lang tid strækker handlingen sig over? På hvilken historisk tid finder handlingen sted? Husk at begrunde dine svar med eksempler fra teksten.

[illegible]

Tema

Når man undersøger, hvad en tekst handler om, taler man om tekstens tema. Det er det, som teksten gerne vil fortælle og lære os noget om.

Læs først mere om begrebet, og løs derefter opgaverne.

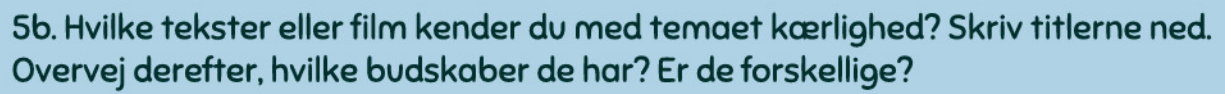
En teksts tema er dens **overordnede emne**. Det er altså det, som teksten sætter fokus på og gerne vil fortælle os noget om. Det kan fx være kærlighed. I forlængelse af temaet kan man finde tekstens **budskab**, som afspejler forfatterens holdning til temaet. I en roman, hvor temaet er kærlighed, kan budskabet fx være, at man altid skal følge sit hjerte, fordi kærligheden overvinder alt. Det er altså forfatterens holdning til temaet, som han gennem sin roman kommer ud med.

Flere temaer går igen i mange tekster, fx kærlighed, ensomhed eller døden. Temaer kommer ofte til udtryk via **modsætninger**, såsom *barn/voksen, liv/død, orden/kaos, kærlighed/had*. Modsætningerne kan være med til at understrege budskabet.

Der kan godt være mere end ét tema i en tekst, og det samme tema kan findes i meget forskellige tekster. Et kort digt fyldt med billedsprog kan sagtens sætte fokus på det samme som en lang roman, selvom de virker helt forskellige. I en roman, hvor der bliver fortalt en historie, fremgår temaet måske mere tydeligt end i digtet, hvor man selv må forsøge at tolke sig frem til det.

5a. Beskriv med dine egne ord, hvad tema er.

[illegible]

Billedsprog

Næsten alle former for sprog indeholder billedsprog. Vi bruger også billedsprog, når vi taler sammen i dagligdagen. Ofte tænker vi bare slet ikke over det. Ved hjælp af billedsprog kan man udtrykke sig på en mere levende måde.

Læs først om de forskellige typer billedsprog, og løs derefter opgaverne.

- **Symboler:** Et symbol er et tegn, der står for noget andet, end det egentlig er. Tit er symbolet en konkret ting, der henviser til noget mere abstrakt som en følelse eller noget andet, man ikke kan tage at føle på. Fx er et dannebrog flag en konkret ting, som kan symbolisere Danmark eller "danskhed", og et kors er tit symbol for kristendommen.
- **Sammenligning:** Her sammenlignes to ting, personer eller lignende med hinanden ved hjælp af ordet "som", så der peges på lighederne mellem de to. Et eksempel er "Du er smuk som solen", hvor der peges på, at begge er smukke.
- **Metafor:** I metaforer bruges ordene ofte i en anden sammenhæng end normalt. Ofte skaber metaforer ligesom sammenligninger forbindelse mellem to ting, men uden brug af ordet "som" - fx "Du er min sol". Det skal ikke forstås bogstaveligt, men som at "du" ligesom solen glæder og varmer mig.
- **Besjæling:** Ved besjæling tillægges enten dyr eller ting i naturen menneskelige egenskaber, som om de havde en menneskelig sjæl. Det kan fx være, hvis et træ kan tænke, tale, grine eller græde, som det normalt kun er mennesker, der kan.
- **Personifikation:** Ved personifikation gør man abstrakte begreber til personer. Det kan fx være "manden med leen", som faktisk er døden, men som optræder i skikkelse af et menneske.

6a. Kom med mindst tre eksempler på symboler, du kender fra hverdagen.

6b. Lav selv mindst to sammenligninger og to metaforer.

6c. Hvilke fortællinger kender du, hvor der er anvendt besjæling?
Hvilke genrer hører fortællingerne til?

6d. Hvilke eksempler på personifikationer kender du?

Det kan være nogen, du er stødt på i litteratur, film eller noget helt tredje.

6e. Hvilken effekt har billedsprog på sproget?

Bruger du selv billedsprog i dagligdagen, når du taler? Hvilken type?

Fortolkning

Nu har du lært om flere af de punkter, som man med fordel kan komme ind på, når man laver en analyse og en fortolkning af en tekst.

Når man har kigget på alle de enkelte dele af analysen, er man klar til at lave en fortolkning af teksten, dvs. at man svarer på, hvad teksten *vil*.

Når man fortolker en tekst, er der ikke nogen facitliste. Forskellige personer kan have forskellige opfattelser af den samme tekst. Der er ikke som sådan nogen, der er mere rigtig end andre. Det vigtigste er, at du kan argumentere for din fortolkningshypotese. Du skal kunne finde eksempler i teksten, der understreger dine påstande.

Hvis du fx skriver, at sproget i en tekst er meget hverdagsagtigt, eller at der er brugt mange metaforer, skal du henvise til et sted i teksten, der viser netop det. Forestil dig, at for hver påstand, du skriver i din analyse og fortolkning, er der en, der spørger "Hvor kan du se det?" – og peg så på det sted i teksten, som ifølge dig illustrerer det.

En fortolkning er subjektiv, og derfor kan du og dine klassekammerater godt være uenige om, hvordan en tekst skal forstås, selvom I alle har eksempler til at underbygge jeres påstande. Det betyder ikke, at en af jer har taget fejl. Det er nemlig ikke altid meningen, at en tekst skal kunne analyseres og forstås på en entydig måde.

Hvad er vigtigt, når man laver en fortolkning?
Hvad kan man bruge en fortolkning til?
